

# Sexualiteten under ungdomsåren

Karin Crafoord

En helhetssyn på ungdomars sexuella beteende kräver kunskap både om ungdomssexualitetens sociologi och om dess psykologi. För tonåringen är sexualiteten en viktig del i arbetet för att uppnå en vuxen identitet; att lära känna sig själv som sexuell varelse är en viktig del i en livsprocess, skriver Karin Crafoord, psykolog vid Psykiatriska verksamheten i Luleå. Hon ger en beskrivning av ungdomssexualitetens sociologi och tar i den senare delen av artikeln upp utvecklingspsykologiska och psykodynamiska aspekter på ungdomssexualitet.

undrar om inte många trots relativt intensiv kontakt med ungdomar, upplever ämnet som svår-fångat. Ett område som det så lätt spekuleras om, men där "sanningar", dvs. genuina kunskaper, lätt känns otydliga och osäkra. Kanske för att vår egen ungdomssexualitet så präglat oss att den alltid ger sin färg åt vår uppfattning om andras. Men också för att essensen i sexualupplevelser är svår både att förmedla och att förstå mellan människor som har svårt att släppa varandra nära — något som ofta gäller mellan ungdomar och vuxna i vårt samhälle.

## En rad undersökningar

Ändå har vi väl aldrig haft så mycket information om den s k ungdomssexualiteten som i dag. En rad vetenskapliga undersökningar om svenska ungdomars sexualvanor och attityder till sexualitet har sett dagens ljus under de sista åren (t ex Eliasson 1971, Henricsson 1971, Crafoord 1972, Molin et al 1974). Dessa bygger alla på intervjuer med och/eller enkäter till stora ungdomsgrupper. Resultaten begränsas av att man endast arbetar med sådana uppgifter som ungdomarna själva vill ge, uppgifter som naturligtvis färgas av den dager ungdomarna önskar framställa sig i. En viktig kompletterande informationskälla utgör därför olika statistiska uppgifter om frekvenser av besök på preventivrådgivningsbyråer, abortansökningar, förlossningar, venerisk sjukdom osv bland ungdomar. Massmedia, film och litteratur ger oss ytterligare en bild av ungdomssexualiteten, en bild där skildrarens uppfattning blandas med ungdomarnas egna beskrivningar. Den öppenhet som i dag oftast präglar dessa skildringar är slående. Nästan inga tabun tycks längre föreligga; så

Jag var i tonåren under 50-talet. Åren upp till 18 tillbringade jag i den isolerade värld, genomsyrad av medelklassvärderingar, som skolan på den tiden utgjorde. I gäng experimenterade vi oss långsamt fram i den hisnande nya dimension i tillvaron som våra sexuella känslor öppnade för oss. Från lekar som Ryska Posten, Mörkerleken, Din fru är bättre än min, över stadigt sällskap till samlag var steget långt. Att bli med barn medan man ännu gick i skolan var om inte en skandal så ändå en sensation när skolans sexualundervisning bestod av en biologilektion i realskolan och en timmes besök av någon från RFSU i sista ring, varav endast någon minut ägnades preventivmedelsfrågan. Underförstått att sexualitet var något man helst skulle vänta med tills man lämnat skolan och därmed tonåren. Hur pass unika mina erfarenheter är, det vet jag inte, för inte heller vågade vi tala med varandra öppet om sex.

Hur ser dagens ungdomssexualitet ut då? Jag

I samtal med enskilda ungdomar, i dagboks-  
anteckningar och spontana kommentarer, fram-  
skymtar ofta samma laddade upptagenhet av  
sexualitetens väsen och funktion, som hos  
tidigare generationer.

tex passerades incestgränsen bl a i den franska  
filmen "Den första kärleken", där konkret och  
ömsint en pojkes sexualdebut med sin mor som  
partner skildrades.

Samtliga dessa informationskällor talar enty-  
digt om en våldsam förskjutning mot ett alltmer  
sexualliberalt klimat i de yngre åldersgrupperna,  
liksom i samhället i övrigt. Detta innebär bl a en  
större öppenhet om sex än hos tidigare genera-  
tioner, ett större accepterande av sexualiteten och  
bättre sexualkunskaper samt en allt tidigare sexu-  
aldebut.

Entydigheten till trots, så förefaller det mig som  
om ovan nämnda informationskällor — som ju  
gäller "tonåringen i allmänhet" eller en bestämd  
"tonårstyp" tex värnpliktig — ger en alltför snäv  
och förenklad bild. I samtal med enskilda ung-  
domar, i dagboksanteckningar och i spontana  
kommentarer till undersökningsfrågor framskym-  
tar ofta samma laddade upptagenhet av sexuali-  
tetens väsen och funktion som hos oss tidigare  
generationer. Här kommer till uttryck samma  
undran, osäkerhet och rädsla som jag minns från  
min ungdom, men nu trots ett mer sexualliberalt  
klimat. Vanliga frågor är tex "Hur skall jag våga  
ha samlag som alla andra (dvs som jag tror alla  
andra har)?" "Är jag mycket mer oerfaren än  
mina kamrater?" "Är det något fel på mig, är jag  
homosexuell?" "Ska det kännas så här, det stäm-  
mer inte med vad jag hört, är jag frigid?" "Kom-  
mer min kille/flicka att lämna mig om jag inte  
vill ligga med honom/henne?"

Detta frågade vi också när jag var ung, men  
en mindre öppen och liberal atmosfär omkring  
sex och bristfällig preventivupplysning och pre-  
ventivteknik gav oss möjligen mera tid att lång-  
samt växa in i vår sexualitet.

## Dubbla perspektiv på ungdomssexualitet

Att försöka bilda sig en levande helhetsuppfatt-  
ning om dagens ungdomssexualitet, som kan öka  
vår förståelse både för den enskilde tonåringen  
och för tonåringar i gemen, försvåras av att vi  
ofta sammanblandar två perspektiv på ungdoms-  
sexualitet.

Den ena aspekten, den som speglas i ovan-  
nämnda stora gruppundersökningar, rör ungdom-  
ars sexualvanor och attityder till sexualitet som  
ett tidsmässigt och socioekonomiskt beroende och  
därmed fluktuerande fenomen. Den andra, den  
som speglas i dagböcker tex, rör sexualitetens  
betydelse under ungdomsåren, ett individ- och  
upplevelsecentrerat, tidsberoende fenomen. Eller  
enkla, den första aspekten rör ungdomssexuali-  
tetens sociologi, den andra dess psykologi. Jag  
tror mycket vore vunnet om dessa aspekter hölls  
i sär. De utgör två perspektiv som står i ständig  
växelverkan med varandra och de måste inte-  
greras om man eftersträvar en helhetssyn på äm-  
net ungdomssexualitet. För att kunna få en så-  
dan integrerad helhetssyn krävs kunskap om  
varje aspekt för sig. Låt oss därför först se på  
några sociologiska karaktäristika i dagens sexu-  
alklimat, för att därefter ta upp några indivi-  
dualpsykologiska aspekter.

## Ett förändrat sexualklimat

Först några av de mest påfallande förändringar  
som skett i sexualklimatet under det senaste de-  
cenniet: För det första är ungdomarnas attity-  
der till sexuellt samliv under ungdomsåren myc-  
ket positiva även långt ner i åldrarna. I Hen-  
ricssons (1971) undersökning av normer och  
normkonflikter hos samtliga ungdomar i åk 8  
(dvs 14—15 åringar i en medelstor svensk stad)  
uppgav 46 % av flickorna och 54 % av pojkarna

Vanliga frågor är: "Hur ska jag våga ha samlag  
som alla andra?" "Är jag mycket mer oerfaren  
än mina kamrater?" "Är jag homosexuell?"  
eller "Är jag frigid?"

En helhetssyn på ungdomssexualiteten kräver kunskap både om dess sociologi och om dess psykologi.

att de hade en accepterande attityd till samlag inom sin åldersgrupp. Procenttalen ökade dessutom snabbt i åk 9.

Även om skillnaden mellan pojkar och flickor är små i fråga om hur tillåtande de är till sexualitet, så visar Eliasson (1971) att de konventionella könsskillnaderna ändå dröjer kvar. Ty trots en allmänt sanktionerande attityd till sex så präglas flickornas inställning i hög grad fortfarande av en "romantisk kärleksmoral". Kärlek eller förälskelse är en förutsättning för sexualitet, anser flickorna — en restriktion som majoriteten av den manliga befolkningen inte accepterar. Detta visar också Molins & al (1974) enkätundersökning bland värnpliktiga. Där uppgav 58 % av de förlovade männen och 72 % av dem som sa sig ha stadigt sällskap att de var positiva till tillfälliga sexuella kontakter, mot 73 % av de obundna männen. Skillnaden talar för att den "romantiska kärleksmoralen" står lågt i kurs åtminstone bland den del av den manliga befolkningen i Sverige som är värnpliktiga.

### Sexualvanorna

Ser man så på själva sexualvanorna så har debutåldern, både för precoitala aktiviteter som kysar, smekningar och petting, och för samlag, sjunkit radikalt i åldrarna och fortsätter möjligen också att sjunka. Särskilt markant är denna tendens för flickornas del. För tio år sedan hade uppskattningsvis ca 5 % av de 15-åriga flickorna samlagsdebuterat (Lindroth—Rundberg 1964). 1970, dvs sex år senare, uppgav drygt 22 % i motsvarande grupp att de samlagsdebuterat (Crafoord, 1972).

Flickornas inställning präglas fortfarande av en "romantisk kärleksmoral" som majoriteten av den manliga befolkningen inte delar.

Även i Eliassons undersökning (1971) — där data insamlats under åren 66—67 — får man samma markerade sänkning i ålder för samlagsdebut bland flickor. Hon jämför nämligen en yngre grupp, mellan 16—20 år vid undersökningstillfället, och en äldre grupp, mellan 21—25. I den första gruppen uppgav 15 % att de samlagsdebuterat före 15 år, mot 8 % i den äldre gruppen.

För männen finner inte Eliasson samma starka nedgång i samlagsdebutåldern. Den ligger relativt konstant på ett medianvärde på 16 år, medan flickornas på de 6—7 åren mellan Lindroth—Rundbergs och Eliassons undersökningar sjunkit med ung. ett år, från 17 år till 16 år.

En annan intressant förändring är att precoitala erfarenheter, både mer och mindre avancerad petting, tycks vara i avtagande. Här skiljer sig våra svenska ungdomar inte bara från tidigare årskullar här hemma, utan också från jämnåriga bl a i Amerika och England.

Bland de mycket unga flickorna — under femton år — tycks skillnaderna i mognad, både biologisk och känslomässig, vara mycket stora. Nästan var fjärde flicka uppger sig ha samlagsdebuterat, medan 7 procent ännu inte menstruerat (Crafoord 1972). Av stort intresse är då frågan om flickornas relationer till pojkar. Endast var fjärde flicka hade vid undersökningstillfället sk stadigt sällskap, medan en tredjedel uppgav att de aldrig hade haft det.

### En invigningsrit till vuxenvärlden

I intervjuer efter enkäten — med ett slumpmässigt urval ur den aktuella undersökningsgruppen — menade många flickor att de tidigare haft stadigt sällskap men att de inte längre ville ha det: "Man blir så bunden och man vill känna sig fri". Så många som en tredjedel av de flickor som upp-

Bland de mycket unga flickorna — under femton år — tycks skillnaderna i mognad, både biologisk och känslomässig, vara mycket stora.

=====  
*Kan samlagsdebuten ses som en symbolisk handling, en slags invigningsrit i vuxenvärlden? Kanske är det ett symboliskt avskedstagande från barnstatus och en inträdesbiljett till en kamratvärld som högt värderar sexuell frigjordhet?*  
=====

gett sig ha haft samlag sade sig endast ha haft det en gång. Dessa båda uppgifter fick mig att undra om många av dagens unga tonårsflickor känner ett starkt socialt tryck och/eller inre behov av att skaffa sig erfarenhet av stadigt sällskap och sex, men att detta sedan inte har något större attraktionsvärde. Kanske var inte upplevelsen så tillfredsställande i sig att den sökes kontinuerligt. Kan samlagsdebuten för många ungdomar kanske ses som en symbolisk handling, en slags "invigningsrit" till vuxenvärlden? Kanske är den både ett symboliskt avskedstagande från barnstatus och en inträdesbiljett till en kamratvärld som värderar sexuell frigjordhet högt — i realiteten eller som myt?

Dessa tankar för oss in på sexualitetens speciella betydelse under ungdomsåren. Den kan ses som ett relativt tidlöst psykologiskt fenomen. Detta hänger samman med att sexualiteten är en av naturen given dimension i människans liv som hon måste integrera inom sig i utvecklingen från barn till vuxen.

Många ungdomar, och säkert också vuxna, tycks uppfatta ungdomssexualitet som målet i strävan efter en vuxenidentitet. Jag tror att den snarare är vägen till en sådan. Genom att uppleva sin sexualitet och pröva den i omvärlden blir tonårningen mer bekant med vem han är och vem han vill vara, dvs han skaffar sig identitetsupplevelser.

=====  
*Ungdomssexualitet kan ses som ett led i en strävan efter en vuxen identitet. Genom att uppleva sin sexualitet och pröva den i omvärlden blir tonårningen bekant med vem han är och vem han vill vara.*  
=====

Frågor som "Är jag man eller kvinna", "monosexuell eller bisexuell", "homosexuell eller heterosexuell" osv, blir väsentliga byggstenar i sökandet efter en självdefinition som vuxen könsvarelse.

### **Ingen slutstation**

Naturligtvis är den sexuella identitet man når i ungdomen inte någon slutstation. Definitionen av sig själv som sexualvarelse genomgår samma process som alla andra identitetsskapande livsprocesser. Men sexualiteten tycks få en speciellt viktig roll i detta avseende under tonåren. Förutom att den biologiska sexualmognaden inträder då, så ökar troligen sexualitetens roll, som en axel runt vilken identitetssträvan kan kretsa. Inte minst genom det förhållandet att ungdomar i vårt samhälle vanligen är socialt och ekonomiskt omhändertagna. Först efter "lumpen", skolan, "praktikanttiden" och liknande brukar den sociala och ekonomiska verkligheten bli en sådan axel för dagens ungdomar. Även i s k primitiva samhällen tycks sökandet efter en sexuell identitet, ofta markerad genom någon rituell handling, komma före en ekonomisk och social självdefinition.

Kan man tala om några allmängiltiga drag i ungdomars upplevelser kring sin sexualitet? Ja, först och främst kan man fråga sig om någon ung människa slipper ifrån att någon gång känna osäkerhet och oro inför möjligheten att vara sexuelltt avvikande eller mindre sexuelltt attraktiv och kapabel än andra ungdomar.

Nya kroppsupplevelser, som att plötsligt känna starka sexuella känslor, väcker nästan alltid rädsla jämsides med stolthet och glädje. De nya kroppsfunktionerna, ejakulation och menstruation, väcker likaså på något plan fantasier om att vara sjuk och skadad, med rädsla för smärta och värk och för att förlora kontrollen över sin kropp.

H. Deutsch (1967) nämner att den första ejakulationen av många pojkar upplevs som ett trau-

=====  
*Nya kroppsupplevelser, som att plötsligt känna starka sexuella känslor, väcker nästan alltid rädsla jämsides med stolthet och glädje.*  
=====

=====

*Många pojkar upplever den första ejakulationen som ett trauma, och urgamla föreställningar om orenhet ger färg åt flickornas upplevelse av sin menstruationsdebut.*

=====

ma, för att han överrumplas av den och inte kan styra den. Flickans upplevelse av mensdebuten och de återkommande menstruationerna har, enligt samma författare, en ännu mer sammansatt karaktär på ett symboliskt plan. Ty förutom upplevelser av att vara sjuk, skadad, defekt och missgynnad i förhållande till pojkar, så dröjer fortfarande urgamla föreställningar kvar om den menstruerande kvinnan som oren (en återkommande kommentar hos ovan nämnda 15-åriga flickor var att pojkar hade det så mycket bättre för de slapp menssen).

När dessa kroppsliga vuxentecken är en realitet så öppnas med naturnödvändighet nya perspektiv i ungdomarnas relationer till andra. Sexuella känslor kommer med i spelet. Ejakulation och menstruation implicerar möjligheter till barnalstring, även om det är ovanligt att ägglossning kommer i gång med regelbundenhet förrän något eller några år efter mensdebuten.

### **Sexuella fantasier**

Även i relationen till föräldrarna kommer sexualiteten in som en ny dimension. Incestfantasin får plötsligt realitet. Det som en gång, enligt psykoanalytisk teori, fick 4—5-åringen att ge upp sina fantasier om att "gifta sig med mamma resp pappa" var just hans upptäckt av sin litenhet. Och även om dessa fantasier hos nästan alla människor ligger djupt under vardagsmedvetandet, så kan kunskap om dem ge en ökad förståelse av de våldsamma spänningar och blandade känslor som ofta kännetecknar relationen mellan tonåringen och hans föräldrar. Samvaron dem emellan blir plötsligt komplicerad och överhettad bl a för att sexualiteten finns där som en tabubelagd men nog så närvarande faktor.

Hur påverkar detta tonåringen? Ja, kanske utgör detta en av de krafter som driver honom bort

från familjen som främsta källa till tillfredsställelse, ut till kamratvärlden. Även där komplicerar sexualiteten samvaron, men på ett annat sätt. Här kommer tonåringens föreställningar om kamraternas sexualliv in. Det tycks vara en allmän tonårsegenskap att tillskriva sina jämnåriga större sexuell erfarenhet och förmåga än man tycker sig ha själv. På detta sätt binder tonåringarna upp varandra i fantasier om hur de andra är. Den bild av tonåringen som ungdomarna på detta sätt skapat har ofta gått under beteckningen tonårskulturen. Men frågan är om en sådan kultur verkligen finns eller om den till största delen består av tonåringens *myter* om andra tonåringar. Myter underblåsta av kommersiella intressen, inte minst av en del av veckopressen.

För många ungdomar fungerar dessa fantasier och föreställningar som underströmmar som hindrar honom att utifrån sin egen unika situation nyttja sin sexualitet som ett utvecklingsinstrument. I stället för att använda ett sexuellt experimenterande i en "strävan" mot vuxenhet, så avstår han kanske helt från sex. Eller så använder han sex som en "flykt" från andra känslor, andra problem.

### **S k sexuell vidlyftighet**

Före andra världskriget talades det om "den asketiske tonåringen" (Freud 1936), dvs en tonåring som av ångest inför sin nyväckta sexualitet och dess implikationer, helt tog avstånd inte bara från sexualitet utan från alla former av livsbejakelse. I dag möter vi mera sällan den reaktionen. Däremot möter vi ganska ofta en reaktion, som för något decennium sedan ansågs minst lika allvarlig, nämligen s k "sexuell vidlyftighet" (paragraf 54 i Barnavårdslagen). Man kan verkligen fråga sig vad dagens tjänstemän inom BVN betecknar som "sexuell vidlyftighet"? Är det antal samlag/vecka, antal partnerbyten inom viss tid,

=====

*Det tycks vara en allmän egenskap att tillskriva sina jämnåriga kamrater en större sexuell erfarenhet och förmåga än den man själv har.*

=====

förekomst av gonorré, allmän missanpassning — eller vad? Personligen skulle jag betrakta det som en omöjlig uppgift att göra sådana bedömningar utifrån enbart det sexuella beteendet.

Hur skall man kunna avgöra om en tonåring använder sin sexualitet konstruktivt eller destruktivt, som strävan eller som flykt? Låt oss ta ett exempel:

En 13-årig flicka får plötsligt överta sin mammas funktioner när mamman dör. Flickan är stolt över att nu vara "pappas lilla fru" och över att sköta hemmet åt "sina karlar", dvs pappan och bröderna. I samma veva börjar hon emellertid kasta sig in i snabbt övergående, intensivt sexuella förhållanden, vanligen med veka killar oftast "på glid". Omsättningstakten i dessa förhållanden är hög och kan med all rätt betecknas som "sexuell vidlyftighet". Hennes egen beskrivning av förhållandena är ständigt densamma: här är en kille som ger henne ömhet och trygghet, och som hon genom sin kärlek skall rädda från fängelse. Någon sexuell tillfredsställelse upplever hon inte i förhållandena. Gynekologiska problem tillstöter, bl a upprepade aborter. Efter några år stabiliserade hon sig plötsligt, skaffade familj och arbete.

Detta är ingen unik "karriär". Många av de flickor som av Jonsson och Kälvesten betecknades som "utespringsflickor", karakteriserade av triaden "sprit, sex och snatterier", tycks ha lugnat ner sig och kommit till ro i övre tonåren.

Utifrån sett förefaller knappast den här flickans sexuella beteende konstruktivt. Under hela hennes tonårstid utvecklades det föga, gav henne knappt någon tillfredsställelse men åsamkade henne en del allvarliga kroppsliga besvär. Ändå tror jag att hennes sk "sexuella vidlyftighet" räddade henne igenom tonåren, genom att fylla två för henne väsentliga funktioner.

För det första gav dessa förhållanden henne en möjlighet att återfinna något av den värme och ömhet som mammans plötsliga bortgång tagit ifrån henne. Men i stället för att söka någon person som kunde bli i mammans ställe, så blev hon själv som en sådan mamma för de pojkar hon samlade på sig. Genom att själv bete sig mot andra som hennes mamma gjort mot henne, så behöll hon en slags psykologisk kontakt med sin döda mamma, höll henne "levande" inom sig, en

vanlig reaktion vid sorg.

Den andra funktionen var att dessa förhållanden alldeles tydligt syftade att lägga en distans mellan flickan och fadern. Säkert skyddade de henne för den i hennes, och kanske också i faderns fantasi, så incestpräglade situation de befann sig i. Kanske var det ingen slump att de män hon valde vanligen var bostadslösa och därmed fick flytta hem till henne och fadern. På så sätt kunde hon fortsätta vara det stöd som fadern behövde men samtidigt neutraliserades den sexuella implikationen dem emellan.

### Konstruktivt eller destruktivt?

Den här skildringen vill illustrera hur svårt det är att bedöma vad som är ett konstruktivt och vad som är ett destruktivt användande av sexualiteten hos ungdomar. Sådan användning som på kort sikt kan verka mycket destruktiv kan på lång sikt visa sig vara ett konstruktivt sätt att klara sig igenom en svår tonårsperiod. Å andra sidan kan på ytan mycket mogna sexuella förhållanden mellan ungdomar på lång sikt verka utvecklingshämmande; en alltför tidig bindning i ett mycket beroendepådragat förhållande kan leda till smärt samma uppvaknanden i en identitetskris i tidig medelålder.

Olika ungdomsstudier har visat att bland de sexuellt avancerade ungdomarna finns en grupp som använder sex för att tillfredsställa andra behov. Många försöker genom sex nå den känslomässiga värme och trygghet som de inte tycker sig få på något annat sätt. Men sex kan inte ge dem detta och därför visar de ofta andra symptom på vantrivsel och missanpassning. Dessa ungdomar behöver hjälp. Men den stora gruppen sexuellt erfarna ungdomar utgörs av tidigt, både känslomässigt och socialt mogna ungdomar (Crafoord 1972).

### Instrument i en identitetsprocess

Hur skall vi kunna hjälpa de ungdomar som använder sex som en flykt från andra och djupare problem? Växer den grupp som gör så? Börjar den sexuella njutningen bli ett slags opium för våra stora, av samhället ofta så försummade ung-

.....  
*Deras största fiende är inte vi med våra "insnöade" erfarenheter, utan snarare ett samhälle vars ekonomiska system utnyttjar ungdomssexualiteten i kommersiellt syfte.*  
.....

domsgrupper i en tid av hårdnande utbildnings- och arbetsklimat? Hur skall vi överhuvud hjälpa ungdomar att använda sin sexualitet som ett instrument i en identitetsprocess, så att den blir en bärare av kärlek till både den egna självupplevelsen och upplevelsen av andra. Hur skall vi skapa möjligheter för våra ungdomar att smälta samman närkontakt och sexualitet på ett fruktbart sätt?

Jag tror att det mer än någonsin krävs av oss vuxna att kunna tolerera, bemöta och stödja dem i deras rätt till sin sexualitet. Deras största fiende är inte vi med våra "insnöade" erfarenheter, utan snarare ett samhälle vars ekonomiska system nyttjar ungdomssexualiteten i kommersiellt syfte. Och därmed pressas de in i stereotypa sexuella beteenden, som tar ifrån den enskilde hans möjlighet att

bruka sin sexualitet efter sina egna behov och sin egen livssituation.

#### LITTERATUR

*Crafoord, K.:* Symtom eller ålderstypiskt beteende? En studie av 15-åriga flickor. Lic.avhandling. Stencil, Psykol Inst Stockholms Univ 1972.

*Deutsch, H.:* Selected Problems of Adolescence, Monograph Psychoanal Study of the Child no 3. Internat Univ Press New York 1967.

*Eliasson, R-M.:* Könsdifferenser i sexuellt beteende och attityder till sexualitet. Sociolog Inst Lund Stencil. 1971.

*Freud, A.:* The Ego and the Mechanisms of defense (1936). Internat Univ Press, New York 1946.

*Henricsson, M.:* Tonåringar och normer. SÖ-rapport FoU nr 4, Stockholm 1973.

*Jonsson, G. & Kälvesten, A-L.:* Diverse artiklar, 1944 och framåt.

*Lindroth, H. & Rundberg, B.:* Skolungdomars sexualupplysning och sexualvanor. Rapport Regionsjukhusets Barn- och Ungdomspsyk klin och Skoldirekt Hälsovårdsavd. Stencil, Örebro 1964.

*Molin, L. & al.:* Veneriska Sjukdomar och sexuellt beteende — en undersökning av kunskaper/attityder hos unga svenska män. Läkartidningen 71: 3527—3529: 1974.

### Nämnden för internationella hälso- och socialvårds- ärenden

Europarådet ledigförklarar för år 1976 ett antal stipendier, avsedda för läkare, sjuksköterskor, sjukvårdsadministratörer och annan personal sysselsatta inom den allmänna hälso- och sjukvården.

Stipendierna är avsedda antingen för studier av nya metoder eller för deltagande i undersökningar och forskningsarbete av allmänt europeiskt intresse.

Stipendietiden bör tillbringas i något av Europarådets medlemsländer eller i Finland och kan omfatta en till tre månader. Stipendiebeloppen avses skola täcka utgifterna för kost och logi och utgör mellan 1 840—2 040 nya franska francs per månad. Resekostnader till och från samt inom studielandet betalas av Europarådet.

Ansökningar — maskinskrivna — på särskilt formulär, som tillhandahålls av nämnden för internationella hälso- och socialvårdsärenden, skall insändas till samma nämnd, socialstyrelsen, 106 30 Stockholm, senast den 15 mars 1975. Ytterligare upplysningar lämnas av 1:e byråinspektören E. Allgulander, socialstyrelsen, tel 08/14 06 00.